

KAISA KORTEKALLIO

Omituisten otusten kerhossa

Tämäkin kertomus prosessoii lihaa.

Kävelen työhuoneessani pientä tiukkaa ympyrää ja itken. Tietokoneen näytöllä pyörii video, jossa teurastamotyöntekijöiden kasvottomiksi editoidut ruumiit repivät lampaita kohti lahtauspaikkaa. Lampaat vastustavat, ihmiset repivät lujempaa. Veri virtaa teurastamon lattialla. On lokakuun viimeisen viikon tiistai.

Kaksi päivää myöhemmin seison vanhassa juhlasalissa Jyväskylän Seminaarinmäellä ja kerron näkemistäni seitsenkymmenpäiselle yleisölle. Suuri osa heistä ei ole suomalaisia, eivätkä he ole nähneet videota. Kyllä he silti tietävät mitä teurastamoissa tapahtuu ja ymmärtävät kipuni vaikken puhu siitä suoraan. Puhun kuvista. Videossa nähdyt työntekijät eivät ole rationaalisia ammattilaisia, sanon, hekin ovat prosessoitua lihaa. Järjestelmään ei pitänyt kuulua väkivaltaa eikä tunteita – ainoastaan tehokasta, ”humaania” lihantuotantoa ergonomisissa ja hygieenisissä olosuhteissa. Modernin koneen piti tuottaa hyvinvointia kaikille. Mutta kone on rikki.

Tilaisuuden nimi on ”Reconfiguring Human and Non-Human: Texts, Images and Beyond”. Jyväskylän yliopiston taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitoksen kutsusta olemme kokoontuneet yhteen pohtimaan ei-inhimillisen merkityksiä. Minun pitäisi puhua kirjallisuudesta eikä videoista. Skotlantilainen kirjallisuuden tutkija Robert McKay on juuri pitänyt loistavan puheen eläimistä ja ihmisistä Michel Faberin romaanissa *Lihaa ja verta* (Under the Skin, 2000), ja minun tehtäväni on kommentoida.

Romaanissa lihantuotannon järjestelmä asettuu hierarkkisen sosiaalisen vallan kehikkoon. Teos pelaa lukijan toiveilla ja odotuksilla luomalla sympaattisen, haavoittu- vaisen sankarittaren, joka kuitenkin osoittautuu tähtien- välisen ihmislihayhtiön palkkalistoilla toimivaksi avaruusolennoksi. Hän pyydystää miehiä, jotka kuohitaan ja lihotetaan toisen planeetan eliitin syötäviksi. Lukija joutuu pohtimaan omaa moraalisen arvottamisen ta- paansa. Uskoako kertomuksessa esiintyvään väitteeseen, että ihon alla olemme kaikki samanlaisia – ihmiset ja lampaat, miehet ja naiset, köyhät ja rikkaat?

McKay nostaa tämän väitteen ihmiskeskeisen etiikan keskeisimmäksi ongelmaksi. Hänen mukaansa sen utooppinen vetoavuus yhdistää eläinoikeusliikkeen ja ihmisoikeusliikkeen ja antaa joukkovoimalle tukevan pohjan. Toisaalta universalistinen samanlaisuus rakentuu aina suhteessa vallan keskukseen, Ihmiseen. Tämä lo-

giikka arvottaa kaikki maailman olennot niiden suhteellisen ihmisenkaltaisuuden perusteella eikä auta ymmärtämään niitä prosesseja, joissa olennot erilaistuvat. Lampaathan ovat tuntevia ja ajattelevia olentoja, lähes ihmisiä. Mutta entäpä käärmeet, jäkälät tai muistisairaat? Voitaisiinko tavoitella poliittista todellisuutta, joka ei perustuisi samanlaisuuden ideaaliin vaan erilaisuuden tun- nustamiseen ja tarkkaavaiseen kohtaamiseen?

Olen lukenut romaanin ja tutustunut McKayn pu- heeseen, kerännyt teemaa laajentavia lainauksia Cary Wolfelta, Donna Harawaylta, Val Plumwoodilta ja Antti Nyléniltä sekä suhteuttanut romaania tietefiktio- keskeisiin teoksiin. Minulla on muistiinpanoja. Lehterillä seistessäni en kuitenkaan pysty nostamaan mie- leeni muuta kuin kuvia kärsivistä lampaista ja ihmisistä. Tyydyn alleviivaamaan keskeisimmät osat McKayn pu- heesta ja luomaan toiveikkaan analogian kertomuksen henkilöiden ja konferenssin osallistujien välille: suhtau- tukaamme toisiimme omituisina otuksina, ehkä siten kuuntelemme tarkemmin.

Yhteyksiä ei-inhimilliseen

Kahden seminaaripäivän aikana toiveeni täytetään. Tut- kijat todellakin ovat omituisia otuksia. Esitelmien ai- hepiirit vaihtelevat *furry-fandomista* robottiteatteriin ja eteläafrikkalaisen fiktion ksenofobisista piirteistä neu- vostosarjakuvan eläinsymboliikkaan. Väkeä on viides- tätoista maasta, neljältä mantereelta. Useimmat tutkijat ovat nuoria ja kiivaista, valmiita puolustamaan asiansa tär- keyttä. He ärsyttävät toisiaan.

Peleihin ja pelaamiseen keskittyvässä sessiossa esi- tetään kaksi vahvasti subjektiivista deleuzelaista luentaa videopelaamisen rihmastollisesta materiaalisuudesta. Tietokoneen ja ohjelmien sähköiset prosessit laskostuvat biologisen organismin prosesseihin, jolloin toiminta nousee moneudesta eikä ykseydestä. Illallisen jälkeen kiistellään oluen äärellä, onko tällainen edes tutkimusta. Minä puolustan tekijöitä: uskon, että teoriassa marinoitu päiväkirjailu voi tuottaa sellaista kokemuksellista tietoa, johon analyttisempi traditio ei pysty tarttumaan. Poppy Wilden autoetnografinen kuvaus *World of Warcraftin* pelaamisesta saa otteen laajennetun ruumiillisuuden ko- kemuksesta. Pelaaja haukkoo henkeä pelihahmon pудо- tessa jyrkän teeltä ja toisaalta kyllästyy hahmon lentäessä alueelta toiselle niin, että tappaa aikaa katsomalla vi- deoita tablettitietokoneelta. *It's me and it's not-me, and it's*

”Posthumanistinen tekeminen purkaa ihmiskeskeisyyttä kaikilla mahdollisilla ja joskus mahdottomillakin tavoilla.”

not not-me. Näissä hetkissä posthumanistinen tutkimus on autofiktiota, joka sanoittaa jo olemassa olevaa arkipäiväistä postihmisyyttä.

Postihmisen ja posthumanismin käsitteet jäsentävät yli puolta seminaarin esitelmistä. Suuntaus on tullut Suomeen rytinällä. Vielä kolme vuotta sitten oli vaikea löytää muita siitä kiinnostuneita. Nyt posthumanistista ajattelua puidaan seminaareissa ja talvikouluissa, ja viireillä on jo julkaistun *Posthumanismi*-artikkelikokoelman (2014) lisäksi useita muitakin projekteja.

Posthumanistinen tekeminen purkaa ihmiskeskeisyyttä kaikilla mahdollisilla ja joskus mahdottomillakin tavoilla. Se kirjoittaa historioita uudelleen eläinten ja koneiden näkökulmasta ja luo uusia yhteyksiä ei-inhimilliseen. Strategiaa kuvaa seminaarin otsikossakin esiintyvä termi *reconfiguration*, joka kääntyy summittaisesti vaikkapa uudelleenjäsentämiseksi.

Mitä kertomus tekee?

Taide tarttuu muutokseen usein akateemista tutkimusta nopeammin. Perjantaiamun kutsuesitelmä havainnollistaa tätä. Puhumassa on Suomen Biotaiteen Seuran johtaja Erich Berger. Berger esittelee seurassa tehtävää taidetta, jossa luontosuhdetta ja luontokappaleita muovataan uutta teknologiaa hyödyntävien menetelmien avulla. Monet seuran taiteilijoista näkevät laboratorio-

tekniikat osana jatkumoa, jossa ihmisen ja muun elämän suhteet ovat aina kietoutuneet toisiinsa teknologisilla tavoilla. Maanviljely, mehiläistarhaus, eläintenpito ja erilaisten käymisprosessien hyödyntäminen ruoan ja juoman säilönnässä ovat käytäntöjä, joiden ansiosta biotaide voi ottaa motokseen lauseen ”olemme aina olleet biohakkereita”.

Bergerin kuunteleminen saa kirjallisuudentutkimuksen tuntumaan ahdistavalta karsinalta. Mitä kirjallisuus muka voi tehdä? Eihän se pakota kehoja uusiin muotoihin. Voiko kirjallisuus edes olla posthumanistista? Sehän tapahtuu ihmisen kielen rakenteissa, väistämättä ihmiskeskeisen konvention rajoittamana. Carole Guesse esittelee Stefan Herbrechterin metateoreettisen typologian, jonka mukaan posthumanistinen kirjallisuus ”ylittää kielen rajat” ja ”edellyttää ei-inhimillistä kertojaa”. Nämä luonnehdinnat jäävät raivostuttavan epämääräisiksi – ne ovat tiivistelmä tutkimuksesta, jossa selvitetään posthumanististen teoreetikoiden näkemyksiä kirjallisuudesta. Valaisevampia ovat yksittäisten teosten luennat. Laura Piippo tulkitsee Jaakko Yli-Juonikkaan *Neuromaania* (2012) ja osoittaa, miten kirjallinen teos voi vastustaa lukemisen konventioita pakottamalla lukijan ristiriitaisiin, toivottomiin valintoihin: *Neuromaani* parodisoi kirjallisuuden taipumusta hallita lukijan mieltä.

Toisessa kirjallisuussessiossa Juha Raipola ja Merja Polvinen asettuvat yhteen ääneen vastustamaan median ja populaaritieteen henkilöitymistä ja kertomuksellistumista. Kompleksisia prosesseja arvostavat kirjallisuudentutkijat korostavat, että kaikkia maailman asioita ei voi selittää tarinalla. Raipola ottaa esimerkiksi emergenssin, Polvinen neurologisten järjestelmien toiminnan.

Kertomusten traditio asettaa kokevan minän tapahtumien keskiöön ja selittää kaiken hänen kauttaan. Tämäkin raportti luo illuusion sympaattisesta narratiivisesta keskuksesta eli ”minusta”, jonka ympärille seminaarin tapahtumat järjestyvät. Se jättää huomiotta sekä prosessit, joissa kertojan perspektiivi muodostuu (kädellisten evoluutio, kävelemisen, puhumisen ja kirjoittamisen rutiinit, tieteisfiktio konventiot, akatemian sosiaalinen hierarkia), että ei-inhimilliset toimijat, jotka ovat yhtä lailla osallistuneet seminaarin syntyyn (tietokoneohjelmat, salit, puut, bakteerit, oluet, hormonit, lentokoneet, kopiokoneet, junat, fiktiiviset henkilöahmot). Tämänkin tekstin olisi voinut kirjoittaa toisin.

Kertomusmuoto onkin strateginen valinta, samanlainen kuin eläinoikeusliikkeen tapa käyttää dokumentaarista videota asiansa ajamiseen. Kertomuksella lähestytään normaaleja ihmisiä: heitä, jotka eivät vielä ole ehtineet kyseenalaistaa oman narratiivisen keskuksensa todellisuutta tai ihmiskeskeisyyteen sisältyvää väkivaltaa. Mutta pyhittääkö päämäärä keinot?

Keskiviikkona A-studion teurastamokeskustelussa todetaan, että julmuus ei lopu ennen kuin lajien väliset suhteet määritellään uudelleen. Elän toivossa, että näistä omituisten otusten kohtaamisista syntyy jotain odottamatonta.